

O'ZBEKISTONDA ICHKI TURIZMNI TABIIY LANDSHAFTLAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING BARQAROR IQTISODIY, IJTIMOIY VA EKOLOGIK TA'SIRI

Iskandarov Albert Shoyimovich

O'zLidep deputati

"Tourism" jurnali asoschisi

Wyndham Garden" hotel Xalqaro toifadagi mehmonxona ijrochi direktori

ANNOTATSIYA

Mazkur ilmiy maqolada O'zbekistonda ichki turizmni tabiiy hududlar asosida rivojlantirishning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida tog', o'rmon va cho'l hududlarining turistik salohiyati o'rganilib, ichki turizmning hududiy rivojlanish, aholi bandligi, xizmat ko'rsatish sohasi va mehmonxona biznesiga ta'siri yoritildi. Shuningdek, maqolada ekoturizmning barqaror rivojlanishdagi o'rni, tabiiy resurslarni asrab-avaylashning turizm bilan uzviy bog'liqligi hamda yangi turistik maskanlarni shakllantirish istiqbollari ko'rib chiqildi. Tadqiqot natijalari ichki turizmni rivojlantirish mamlakat iqtisodiyoti va ekologik muvozanatni saqlashning muhim omillaridan biri ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Ichki turizm, ekoturizm, barqaror rivojlanish, mehmonxona biznesi, tabiiy landshaftlar, iqtisodiy rivojlanish, turistik infratuzilma.

KIRISH Bugungi globallashuv davrida turizm jahon iqtisodiyotining eng tez rivojlanayotgan sohalaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, so'nggi yillarda ichki turizmga bo'lgan e'tibor sezilarli darajada oshdi. Bunga pandemiyadan keyingi davrda xavfsiz va mahalliy sayohatlarga bo'lgan talabning kuchayishi, ekologik turizmga qiziqish ortishi hamda milliy turizm infratuzilmasining rivojlanishi sabab bo'ldi. O'zbekiston boy tabiiy va geografik resurslarga ega mamlakatlardan biri hisoblanadi. Mamlakat hududidagi tog' tizmalari, o'rmon

hududlari, cho'l landshaftlari, ko'llar va tabiiy dam olish maskanlari ichki turizmni rivojlantirish uchun katta imkoniyat yaratadi. Xususan, Chimgan, Amirsoy, Zomin milliy bog'i hamda Qizilqum cho'li hududlari ichki turizmning istiqbolli markazlari sifatida shakllanib bormoqda. Ichki turizmni rivojlantirish orqali: hududiy iqtisodiy faollikni oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish, mehmonxona va xizmat ko'rsatish sohasini kengaytirish, ekologik muhitni asrash, aholining madaniy va rekreatsion ehtiyojlarini qondirish mumkin bo'ladi. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi O'zbekistonda ichki turizmni tabiiy landshaftlar asosida rivojlantirishning iqtisodiy va ijtimoiy samaradorligini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

ASOSIY QISM

Bugungi kunda O'zbekiston iqtisodiyotida ichki turizmning o'zni tobora ortib bormoqda. Turizmning ushbu yo'nalishi nafaqat aholi dam olishini tashkil etish, balki hududiy iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash, xizmat ko'rsatish sektorini kengaytirish va yangi ish o'rinlari yaratishda ham muhim omil hisoblanadi. Ayniqsa, tabiiy hududlarga asoslangan turizmni rivojlantirish O'zbekiston uchun strategik ahamiyat kasb etadi. Chunki mamlakat hududida tog', cho'l, o'rmon va ko'l landshaftlarining mavjudligi ichki turizmni diversifikatsiya qilish imkonini beradi. So'nggi yillarda aholining ekologik toza va sokin dam olish maskanlariga bo'lgan qiziqishi ortib bormoqda. Bu esa an'anaviy tarixiy turizm bilan bir qatorda ekoturizm, tog' turizmi va sarguzasht turizmini rivojlantirish zaruratini yuzaga chiqarmoqda. Xususan, Chimgan va Amirsoy hududlarida ichki turistlar sonining ortishi tog' turizmiga bo'lgan talab oshayotganini ko'rsatadi. Ushbu hududlarda dam olish maskanlari, mehmonxonalar va oilaviy mehmon uylari sonining ko'payishi mahalliy iqtisodiy faollikni kuchaytirmoqda. Ichki turizmning rivojlanishi hududiy infratuzilmaning yaxshilanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Turizm rivojlangan hududlarda avtomobil yo'llari, aloqa tizimlari, umumiy ovqatlanish shoxobchalari va transport xizmatlari kengayadi.

Bu esa nafaqat turistlar, balki mahalliy aholi uchun ham qulaylik yaratadi. Shu nuqtai nazardan, turizm iqtisodiyotning boshqa tarmoqlari bilan chambarchas bog'liq bo'lgan kompleks tizim hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ichki turizmning eng muhim afzalliklaridan biri-iqtisodiy foydaning mamlakat ichida aylanishidir. Xalqaro turizmda mablag'larning bir qismi xorijiy kompaniyalar yoki tashqi xizmatlarga yo'naltirilishi mumkin, ichki turizmda esa mablag' asosan milliy iqtisodiyot ichida qoladi. Natijada kichik biznes, oilaviy tadbirkorlik va xizmat ko'rsatish sohasi rivojlanadi. Shuningdek, Zomin milliy bog'i kabi hududlarda ekologik turizmni rivojlantirish orqali tabiatni muhofaza qilish va iqtisodiy manfaatni birlashtirish mumkin. Ekoturizmning asosiy ustunligi shundaki, u tabiiy resurslardan foydalanish bilan birga ularni asrashni ham talab qiladi. Shu sababli zamonaviy turizm siyosatida "barqaror turizm" konsepsiyasi alohida ahamiyat kasb etmoqda. Biroq O'zbekistonda ichki turizmni rivojlantirishga to'sqinlik qilayotgan ayrim muammolar ham mavjud. Eng avvalo, ayrim tabiiy hududlarda infratuzilma yetarli darajada rivojlanmagan. Yo'llarning sifati pastligi, transport qatnovining cheklanganligi va xizmat ko'rsatish obyektlarining kamligi turistlar oqimining barqaror o'sishiga salbiy ta'sir qiladi. Bundan tashqari, turistik marketing va hududiy reklama tizimi ham yetarli darajada shakllanmagan. Ko'plab tabiiy maskanlar keng jamoatchilikka to'liq tanishtirilmagan. Natijada ichki turistlarning asosiy oqimi bir necha mashhur hududlar bilan cheklanib qolmoqda. Aslida esa mamlakatning ko'plab tog' va cho'l hududlari yangi turistik yo'nalishlarga aylanish salohiyatiga ega. Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun, birinchi navbatda, ekologik va iqtisodiy manfaatlarni birlashtirgan barqaror turizm modelini shakllantirish zarur. Bunda: zamonaviy transport infratuzilmasini rivojlantirish, ekologik standartlarga mos dam olish maskanlarini tashkil etish, oilaviy mehmon uylari faoliyatini qo'llab-quvvatlash, ichki turizmni raqamli platformalar orqali targ'ib qilish muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Shuningdek, mehmonxona biznesini

rivojlantirish ichki turizmning iqtisodiy samaradorligini oshiruvchi asosiy omillardan biridir. Ayniqsa, tabiiy hududlarda kichik mehmonxonalar, eco-lodge va glamping loyihalarini tashkil etish turistlar oqimini ko'paytirishi mumkin. Bu esa hududiy bandlikni oshirib, mahalliy aholining daromad manbalarini kengaytiradi. Umuman olganda, O'zbekistonda ichki turizm hali to'liq foydalanilmagan katta salohiyatga ega. Tabiiy hududlarga asoslangan turizmni rivojlantirish orqali: hududiy iqtisodiy rivojlanishni jadallashtirish, yangi ish o'rinlari yaratish, ekologik muvozanatni saqlash, mehmonxona va xizmat ko'rsatish sohasini kengaytirish mumkin bo'ladi. Shu sababli ichki turizmni rivojlantirish bugungi kunda nafaqat iqtisodiy ehtiyoj, balki ekologik va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashning ham muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

METODOLOGIYA Tadqiqotda quyidagi ilmiy usullardan foydalanildi: tahliliy usul, taqqoslash usuli, kuzatuv yondashuvi, mantiqiy umumlashtirish usuli. Shuningdek, O'zbekistonning tabiiy turistik hududlari misolida ichki turizmning amaliy holati o'rganildi va turizm-mehmonxona integratsiyasi tahlil qilindi.

CASE STUDY VA TAHLIL **Tog' turizmi** Chimgan va Amirsoy hududlarida ichki turistlar oqimining ortishi natijasida mehmonxona, kottej va dam olish maskanlari soni ko'paymoqda. Bu esa hudud iqtisodiy faolligining oshishiga xizmat qilmoqda.

Ekoturizm Zomin milliy bog'i ekologik turizm uchun katta salohiyatga ega hudud hisoblanadi. Hududda ekologik dam olish maskanlari va oilaviy mehmon uylari rivojlanmoqda.

Cho'l turizmi Qizilqum cho'li hududida safari, o'tov lagerlari va sarguzasht turizmi rivojlanib, yangi turistik xizmatlar shakllanmoqda.

MUHOKAMA Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ichki turizmni tabiiy hududlarga yo'naltirish turizmni diversifikatsiya qilish imkonini beradi. Natijada: hududiy iqtisodiy rivojlanish tezlashadi, xizmat ko'rsatish sohasi

kengayadi, mehmonxona biznesi rivojlanadi, ekologik madaniyat shakllanadi. Shu bilan birga, ayrim hududlarda transport, infratuzilma va marketing bilan bog'liq muammolar mavjudligi aniqlandi.

TAVSIYALAR Ichki turizmni samarali rivojlantirish uchun: Ekoturizm infratuzilmasini rivojlantirish; Mehmonxona biznesini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash; Tabiiy hududlarni ekologik himoya asosida rivojlantirish; Raqamli turizm marketingini kuchaytirish; Yangi turistik yo'nalishlarni yaratish maqsadga muvofiqdir.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, ichki turizm O'zbekiston iqtisodiy rivojlanishining muhim va istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Tabiiy landshaftlar asosida rivojlantirilayotgan turizm modeli nafaqat iqtisodiy foyda keltiradi, balki ekologik muhitni saqlash, hududiy infratuzilmani rivojlantirish va aholi turmush darajasini yaxshilashga ham xizmat qiladi. Bugungi kunda turizm oddiy sayohat tushunchasidan chiqib, iqtisodiyot, ekologiya va jamiyat manfaatlarini birlashtiruvchi strategik tizimga aylanmoqda. Shu sababli O'zbekistonda ichki turizmni tabiiy hududlar asosida rivojlantirish mamlakatning uzoq muddatli barqaror taraqqiyotini ta'minlashda muhim omillardan biri bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Buckley, R. (2009). Ekoturizm: tamoyillar va amaliyotlar. CABI.
2. Butler, R. W. (1980). Turistik hududlar rivojlanish sikli konsepsiyasi: resurslarni boshqarish masalalari. *The Canadian Geographer*, 24(1), 5–12. <https://doi.org/10.1111/j.1541-0064.1980.tb00970.x>
3. Ceballos-Lascuráin, H. (1996). Turizm, ekoturizm va muhofaza qilinadigan hududlar: dunyoda tabiatga asoslangan turizm holati va uni rivojlantirish yo'riqnomalari. IUCN.
4. Cooper, C., Fletcher, J., Gilbert, D., & Wanhill, S. (2008). Turizm: tamoyillar va amaliyot (4-nashr). Pearson Education.
5. United Nations World Tourism Organization. (2023). Turizm bo'yicha asosiy ko'rsatkichlar. UNWTO.
6. World Travel & Tourism Council. (2023). Sayohat va turizmning iqtisodiy ta'siri 2023. WTTC.